

"איבדנו את ליבן של ישראל, שהזרים את החיות לכל כלל ישראל; הלב שהרגיש כל פגימה דקה וכאבו של כל אחד מישראל"

משא ההספד של הגאון הגדול רבי אריה מליכאל קוטלר שליט"א, במעמד המרכזי בהיכל ישיבת 'בית מדרש גבוה' דליקווד

זוהו הלב שהרגיש כל יחיד מישראל, כל ילד מכלל ישראל. הרגיש את כל צרות של כלל ישראל ונשא אותן עליו. אם היה בחור אחד שהתרגשה עליו צרת הגיוס, אף שלא הכירו כלל, זה הכאיב לו עד כדי בכי. אם ישנן בנות שהן בסכנת גיוס – ויש מאות כאלו – הוא לא יכול היה להירגע. כשישנה סכנה בענייני החינוך על ילדים שאינם ממחנהו – הוא לא שקט. הוא לא יכול לסבול זאת. זה הלב של כלל ישראל

איבדנו את הלוחות, את הלב של כלל ישראל שמזרים את החיות למי שתלמידו ולמי שאינו תלמידו; הוא זה שהזרים את החיות לכל כלל ישראל. כמה תורה אבדנו בסילוקו של גאון עצום זה בתורה. גאון הגאונים, כל רז לא אניס ליה בנגלה ובנסתר

הלב הוא האבר הראשון שמרגיש אם יש איזה פגם באחד האברים, עוד לפני שאותו אבר פגום מרגיש זאת. הוא ליה עיני ישראל. הלב של כלל ישראל כפשוטו, שהרגיש כל פגימה דקה בישראל

שמשה רבינו שיבר את הלוחות רצה הקב"ה לקחתם, ואם היה לוקחם או ח"ו היה יורח אפי ואכלם. אבל כאשר הלוחות נשארו ביד משה, אפילו שאותיות פרוחו, כיוון שהשברים קיימים עדיין אנו אוהבים בהקב"ה ואי אפשר לנלות. ובודאי זה מפני הברית וההבטחה והלוחות הם עדות לברית, וזה שאי אפשר לנלותו הוא כאשר רק שברי לוחות בידנו, ואילו לא היו הלוחות משתברים היינו במצב שאין כל אומה ולשון שולטת על כלל ישראל. לאחר השבירה יש אפי שרות שישלטו בהם, אבל לנלות אי אפשר כי עדיין שברי לוחות בארון. הם תפוסים בידי כלל ישראל, וזה מה שמבאר בדברי הגר"א שגם היום רק בגלל שהלוחות גנוזים בארון אין אפשרות של לנלותם. ולפי זה התבאר קושית האור החיים על שאמר משה בפסוק ואתפוש את הלוחות, הרי הלוחות היו בידו ומה שייך לומר שוב ואתפוש? אך מדברי הגר"א מוכן, שהיה צריך להרגיש את העניין של תפיסת הלוחות, כמו שהנגמרא אומרת כאדם התופס את חבירו בכנור ואינו מניח לו. הבאנו מקום את דברי הנגמרא אם הלוחות הראשונות הם היו משתברים, מכאן הלוחות היו למרים תורה ולא משכשים, אבל כשיש לנו רק שברי לוחות אפשר גם לשכוח. אך האם ייתכן

התאספנו לבכות האבירה, להספיד את הגאון הצדיק, איש קדוש. אחרי שמשה רבינו חזר במשנה תורה על חטא העגל שברית הלוחות וקבלת הלוחות השניות כתוב מיד ויבני ישראל נסעו מבארות בני יעקב מוסרה שם מות אהרן ויכנו אלעזר בנו תחתיו. מביא רש"י את דברי חז"ל וסמך משה תוכחה זו לשבירת הלוחות לומר שקשה מיתתן של צדיקים לפני הקב"ה כיום שנשתברו בו הלוחות. מיתתן של צדיקים קשה לפני הקב"ה כיום שנשתברו בו הלוחות. יודעים דברי חז"ל על הפסוק ויבני יוסף להפ" לא את העם הזה הפלא ופלא שקשה סילוקו של צדיקים יותר משרפת בית אלקינו. כאן כתוב דבר אחר שסילוקו של צדיקים קשה לפני הקב"ה כיום שנשתברו בו הלוחות, מה המשמעות של שם תתן של צדיקים קשה כשבירת הלוחות? הנגמרא אומרת אלמלא נשתברו הלוחות, היו למרים תורה ואינם משכשים, ולא היה שום דבר תורה משתבח מישראל. רב אחא בר יעקב אמר אלמלא נשתברו הלוחות אין שום אומה ולשון שולטת בהם, שנאמר וחרתה על הלוחות אל תחר חרות אלא חירות. ולאחר שנשתברו הלוחות לומר דים תורה ומשכשים, ולאומות יש שליטה על בני ישראל, וזה נובע רק מכך שנשתברו הלוחות. הפסוק אומר ועתה הניחה לי וכו' ואעשה אותך לגוי גדול, וכנראה מובא על כך, ואמר רבי אבנו אלמלא מקרא כתוב, אי אפשר לאומר, מלמד ותפסו משה להקב"ה כאדם שחפס את חבירו בכנור ואמר לפניו וברש"י אין אני מניחך ענה שתמחול להם ותחלת להם, והקב"ה לעומתו ונתן ואומר ועתה הניחה לי וכו' וכו'. ובדברי הגר"א מבורר שחלילה לחשוב שהדברים כפשוט טם שביכולת משה רבינו תפסו להקב"ה. אלא הכי ונה' בכנור, זה שני לוחות הברית, ששני הלוחות היו חלק אלוך ממפלג. ועל כך כל זמן שהלוחות ביד ישראל אי אפשר לנלותם. כיוון שהקב"ה נתן להם דבר שהוא שייך אליו כדרך שאדם מקדש ישה בכסף ענוהו לה, וכוה הוא תפסו בידה ואינו יכול להפרידה כי אם ע"י גירושין. כן הא, אף על פי שפרחו אותיות כיוון שהשברים קיימים עדיין אנו אוהבים להקב"ה והוא כמו שתפסו בידנו. לכן אמר לו הקב"ה חן לי הלוחות ואכלם, אבל כל זמן שהלוחות בידך אי אפשר לנלותם. אומר הגאון שהו אפילו בזמן שיש רק שברי לוחות, ובשעה

מהלוחות, כאילו לומר ממה שכתוב על הלוחות. חז"ל אומרים על הפסוק אלה פקדיו המשכן משכן העדות, שהכותנה היא לתורה שאנו ניגשנים בה. ש"ע שאנו מתייגעים בתורה. אנו גורמים שהמשכן והלוחות ישנו בתוכנו, ואז אנוהו משכן ללוחות, וזה ע"י שאנו לומדים בקשר תמיד ללוחות, ואנו קוטפים עצמנו מלוח ולא פוסקים ממשנה. ע"י שאנו לומדים תורה, כאכן שאינה נמחית או יש לנו אחיזה בתורה.

איתא בחז"ל אין לך בן חורין אלא מי ששועס בתורה, שנאמר חרות על הלוחות, אותיות התורה חרותם על הלוחות ובכן אנו נעשים בני חורין. חז"ל אומרים גם שחרות על הלוחות זה חירות ממלאך המות, ובשעה שאמר ישראל כל אשר דיבר ד' נעשה ונשמע, אמר הקב"ה ארם עושה רצוני אחת שצויתיו ביד שיקיימנה וצויתיו למי לאכי השרת שאין אחד מהם הורג לאחר ממנו, אלו שנקיימם מצוה אחת כן תתורה וכו' אינו רצון שיהיו חיים וקיימים לעולם.

מצב שח"ו תשתבח תורה מישראל לגמרי? כתוב בפסוק ויניצנים נראו בארץ, אומר הגר"א שהניצנים הכוונה לאבות הקדושים אמו מותים בארץ שביכולתם הם מצאים אצלנו ובוכר הם אנו וזכים לקיום הברית, וכן העניין ללוחות ראשונות ושניות שריון שהם גנוזים בארון כל השתבח העדות. תורה לא תשתבח לגמרי כי הלוי חות בידנו.

על הנאמר בפסוק ויחיות האבן, אומרת הנגמרא אם עושה אדם עצמו כאבן זו שאינה נמחית תלמודו מתקיים ואם לאו אין תלמודו מת קיים. אומר רש"י כאבן שאינה נמחית מרמיסת רגלי בני אדם, וכמו שהגמרא לפני כן אומרת שהלומד תורה זאת מהפסוק ויחיות האבן מת דשים בן מוסף רש"י ואומר כן לחיו אין נלאין מלחור על למדו ולחמד לאחרים.

איתא בכנראה, כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיהיה מאכילין אותו גחלי רתמים. והג" מר אומר שדברי תורה יש בהם לחלוחית. והוא כי כל שיש ושדור רתמים לחם, אם אדם קוטף עצמו מתורה ע"י שהוא משוחח בדרים בטלם, שורש רתמים יהיה לחמו. ורש"י מבאר כמה שבדברי התורה נקראים בלשון לוח' שני דברים, האחד שדברי תורה יש בהם לחלוחית. והוא כי כל דבר תורה שלומד יש לו לחלוחית שמקשרת את הדבר לדבר תורה שלמד לפני כן, אך הוא קוטף עצמו מחיובו זה לדברים בטלים. והשני שהוא מלשון לוחות הברית, והביאור הוא שכשפוסק ועוסק בדברי שיהיה בטלה הוא קוטף את הדבר תורה מלוחות הברית. הוא קורע את התורה מעל הלוחות, והמשמעות על הדברים היא, שגם שאלם לומר תורה צריך להרגיש שהוא לומד

רבי שמואל זצוק"ל היה הלב שהתפלל על כלל ישראל. כפשוטו ממש, החל כשעשה צרת בחור מילד מכאן, החל לבכות כמו יוד קטן. כאשר שמע על תב שלא התקבלה לסמינר נכנס לבית המדרש, פתח את ארון הקודש ושפך דמעות כמים במשך עשרים דקות לישועת אותה נערה

איזו דרגה של הנעלבים ואינם עולבים, שומעים הרפתה ואינם משיבים. הוא קיים 'הלא משנאין ד' שאננו ובתקוממין אתקוטט', אך מאידך הוא כולו חור רחמים, ללא שום עצב, כמו שאמר אמר על הגר"א. כולו רכות

הלוחות הם הלב של כלל ישראל, הצדיק שאותו כלוחות הוא הלב של כלל ישראל. חז"ל אומרים שיעקב אבינו היה עיני וליבם של ישראל. ממלא מוכן שסילוקו של צדיקים זה קשה משי בריית הלוחות. איבדנו את הלוחות, את הלב של כלל ישראל שמזרים את החיות למי שתלמידו ולמי שאינו תלמידו. הוא זה שהזרים את החיות לכל כלל ישראל. כמה תורה אבדנו בסילוקו של גאון עצום זה בתורה. גאון הגאונים, כל רז לא אניס ליה בנגלה ובנסתר. הלב של כלל ישראל. רבי שמואל זצוק"ל. הלב הספד של מוח הרב שן צוק"ל, שחורב שן היה ליבם של ישראל.

«המשכן מעמד 21

הסביר מהו הלב? הוא האבר הראשון ככל האברים הנשקפים אשר יש איהם פנים באחד האבר רים עד לפני שאותו אבר פגום מרגיש זאת. הלב של כלל ישראל כפשוטו שהרגיש כל מנימה דקה בשראלי.

על הפסוק יצתה את תשא אתמאם ואם אין מאני נא מספיק אשר כתבה, אומר רש"י "מכל התורה כולה, שלא יאמרו עלי שלא הייתי כדאי לבקש רחמים עליהם". שאל אבא זעוק"ל, מה שייך לומר שמשם רבינו חושש ממה שיאמרו עליו? אלא שמשם רבינו הרגיש שאם הוא לא הלב של כלל ישראל שמוסגל לרוב רחמים עליהם ולהביא להם חיים, הוא לא יכול להיות נותן התורה. ואם יש שמוסגל ועושים, מתקיים צמי גוי גדול אשר לו אלוקים קרוב כדי אלוקינו בכל קרואו רבי.

אבל שמואל זעוק"ל היה הלב שהתפלל על כלל ישראל כפשוטו משם. ברוך מבוגר כמאן כנס איל לאתרוגה וכשמה לו בן כמה הוא, החל רבי שמואל לבכות כמו ליל קטן. ירחי עפרות המוריד כנס איל שבו לא התקבלה למטה, ורבי שמואל ניסה להטעם על אותו מבוגר ספיר שקבלה, זאת למרות שרבי שמואל לא הכיר, אך לא הצלחה. אלא מפי ביטוי שכביכול לא בידו לעשות עד בעניין, ורבע אחרי כן הוא נועץ ואמר: "מה פירוש אני לא יכול לעשות כלום?", ומיד כנס לבית המדרש, פתח את ארון הקודש ושפר דמעות כמים במשך עשרים דקות לישועת אותו נדחה.

זהו הלב שהרגיש כל יחיד מישראל, כל ילד מכלל ישראל. אותו הרגיש את כל הצרות של כלל ישראל ונעלה אותן עליו. אם היה בראש אחד שהתרגשה עליו צרת הגויים, הוא לא הכיר ולא היה מאנשי שלומן, אך זה הכאיב לו עד כדי כבי. אם ישן בנות שוק בסבת גויים ויש מאות כדאי הוא לא יכול היה להירגע. כשיש סכנה בענייני ישראל על לידם שאינם מוכתרתו ביש ששקט, לילי תלמידיו זה לא יקח, אבל הוא לא יכל היה לסבול זאת. זהו הלב של כלל ישראל.

כמה חיות הוא הורים לכלל ישראל בתורתו.

כמה חיות נתן לכלל ישראל בעבודת ד' שלו. הלב הרגיש שחש בבעיות התורה של כל יחיד שהם הרבים. עוד בטרם שהיחיד הרגיש בצרה הוא כבר הרגיש זאת, וכפי שהוא עצמו אמר על חרב.

כתוב בפסוק 'איך נפלו גיבורים ויאבדו כלי מלחמה'. דוד המלך מקנן על שאבדו ויהיו שדור גיבורים ונעלם, וכלל ישראל אלוהי המלחמה. איבדו כלי המלחמה הכונה בכלל ישראל אבדו את ההוכיח של שאבדו ויהיו שהם היו כלל המלחמה שהגנו עליהם. אבל יש בזה יותר עומק.

חז"ל אומרים על הכותב 'יבוא עמלק להלחם עם ישראל בפרדים', שרפו ידקה מן התורה. על הפסוק 'בעצלותי ימך מיהרה' אומרים חז"ל בשביל עצלות ידיים שלא עסק בתורה ביכולת ימך המקרה. זה לא ביטול תורה כי זה היה עדיין לפני מן תורה. רק מבט של רוב ידיהם מן התורה, וצריך לבאר מהו רפיון זה ומה שייכות הידיעה לכאן?

הנה כתוב 'זמן מן התורה מגין? דכתיב המן העץ שאר צייתין לביתו אכול מבט אכילת. הוא שהושרש של גידת המן הוא חטא עין לכל. גידת יש את המטא שהוא הסיבה לעונש הזה. כמו שחז"ל אומרים 'מפני מה נתחייבו'. כלל ישראל התחייבו להיות במבדב ארבעים שנה בבבל המטא של הגרגלים.

עמלק את ההפצא של הרע בבריא, עמלק הוא סמל המלחמה של הטוב ברע וכומו שהמטא ישרים אומר, שהאדם נמצא כל הזמן במלחמה.

החזקה. אדם נמצא כל ימיו במלחמה עם הרע

על וזאת היתה הסיבה שהטוב יתגבר על הרע, לצד זה את הרע, שהטוב יבדל על הרע. זו הוכיחה

הבריא והיין העתיד יהיה, כאשר הטוב יתגבר

על הרע לגמרי ויבטלו, ואז יהיה 'מים שאין בהם חפץ'. מתי התחיל הזמן שהאדם הרעב בתוך המלחמה החזקה הזו? זה התחיל בחטא עין הרעה. קודם החטא, היצר הרע היה דבר חיצוני, הוא יכול היה לפתות את האדם, אך זה לא היה עדיין בגדר של מלחמה חזקה.

עמלק ישראל הן כביכול שתי ממשלות נפרדות. אין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימהה ודעו של עמלק. הקבי"ה כביכול שהאיר בעולם ממשלת דוד, והפקיד שלטו לשבד ממשלת דוד וזלנצחה. והפסנה של היצר הרע וכוזו הרע, זה עמלק, שבכל עת נלחם לצדא את כוח הטוב. וללא מלחמה נגידת אין שום אפשרות לנצח. כי היצר הרע - עמלק לוחם כל העת.

זהו ענין של יפוי ידיהם מן התורה, שלא ניהלו את המלחמה בכוח התורה. כמו שחז"ל אומרים 'אם פגע בן מנולו זה ושמכחו לבית המדרש, שאן אבן הוא ימוח אם ברול הוא מתפוצץ'. יצר הרע בא לפעמים להילחם עם חרב שו הכונה 'ברול' וכן, כפי שהמורה התורה מזכירה 'כי חורבן הנהפ עליה' שיה הברול. והתורה היא הכונה ללחום את המלחמה הזו. 'הלא בה דברי ראש', לתורה יש כוח להשיב למלחמה. על הפסוק ידיו רב לו. אומר רש"י ללחום מלחמה, שיהיה ידיו יש כוח למלחמה של תורה. וזהו גבורה של תורה. ידיו כאשר ירים שם ידיו אומרים חז"ל אני ראה שעתידים להתגבר בתורה או יגבר ישראל. וזהו מלחמה תמידית שלוחמים אותה במלחמה של תורה. וכרפיון ידים מן התורה נהיה רפיון במלחמה.

הוא לא המתין, הוא לחם כל הזמן. כתוב 'חצור חרב על ידך גבור החרב'. אומר רש"י ללחום במלחמה של תורה, והו החרב והחרב. ידיו לחמים בכוח התורה: 'דבר ראשון בחיוב ידים, לא להיות קוטפים מלוח על ישיה, בלימוד ללא הפסק, בלימוד בהתחזקות. התחם סופר אומר שידים מרמים על פלפולא דאורייתא, ששוקלים המצוה בשמעתא כמו

כל כוחו נבע מהגבורה שלו ביגיעת התורה. העמל שלו היה ללא גבול ושיועו. היה אפשר למצוא אותו לפעמים ביום ראשון עם

השטריימל, כי עדיין לא חזר לביתו ממוצאי שבת והיה כל הזמן במדרש. עמל לילות שלמים בתורה וכתב הידיעה תורה ללא הרף, עמל ועוד פעם עמל כל הזמן ביגיעה עצומה

איך נפלו גיבורים שהם עצמם הכלי מלחמה. שרף אלו שיושיבם בבית מדרש מצילים את עם ישראל. והוא זה שהיה בראש המערכה. ועל זה אנחנו אומרים שאיבדנו את הכלי מלחמה. כפשוטו, הלחלת יושבי ארץ ישראל. לא רק איבדנו זכויות לנצח במלחמה, אלא איבדנו את כלי המלחמה עצמם

שורשים חז"ל על הפסוק ידיו רב לו, כיון שנתעצלו ורפו ידיהם בזה, מיד ויבא עמלק. לא ויכול לבכות את האבדו. ומקשה המורשה

שעדיין שהיה למדוריו בעומק הענין הפוך בה

הזמן, בה זה הוכח של המלחמה של תורה

בגמרא כתוב עבירה מכבה מצוה ואין עבירה

מכבה תורה. ולומדים זאת מהפסוק 'מים רבים

לא ויכול לבכות את האבדו'. ומקשה המורשה

התורה מנשלה עם כלום? ומכאן שיש שני

סוגי מלחמת תורה, של תורה יש אשר יש תורה של

מים. ולגבי עבירה התורה נחשבת אש. תורה של

אש זהו 'ישעיהו רשפי אש שלחמה ק-ה, ומכאן בתנחומא שמול הכוח של היצר הרע נמצאת אבחה התורה. ומול האש של הגיטום - השואל, ישנה אש התורה, קשה שכול שוק היא יכולה להתגבר על היצר הרע.

כוח התורה, זה עומק הענין והיגיעה, זה כוח לחדש בה חידושים ללחום את מלחמתו. זה מה שהיה חסר ליהודה להיות שקיל וטרי בישיבה בעמלה ועל זה משה רבינו ביקש עזרו. יש במלחמה של תורה שני דברים, להלחם בשביל התורה נגד הרע. ולהלחם כביכול בלימוד התורה ובפלפול דאורייתא. מלחמה של תורה בפלפול זה הכוח נגד הרע ונגד אומות העולם. הכוח נגד הגיטום זה להילחם בהם עם מלחמה של תורה. רבי שמואל היה לוחם מלחמה של תורה. הלב של כלל ישראל לחם מלחמה של תורה עבור כל יחיד. הוא לחם את כל המלחמות רב בגלל סיבה אחת - בשביל התורה. בער בו שלא תיחלש התורה או היהדות. בער בו שאף יד לא תפגע בגבורה שצדו של אדם. שאל ילד לא היה בסכנה ועבור הדברים הללו הוא נלחם מול כל הרשעים - ונלחם עמם בכוח התורה.

יראת שמים זו גבורה, ועל כך נאמר איך נפלו גיבורים. חסד זה גם כן גבורה, החסד של רבי שמואל לא ישרע. כמה אלמנות הוא עזר ותמן מיד שרוב, כמה יתומים עזר וחיוק. כמה יחידים הוא החזיק וכמה תלמידים הוא רומם וכמה אנשים מכל ערי השדה הוא חזק באופן תמיד.

בכרכת גבורות בשמות עשרה נכנס כל עניני החסד. על המילדות כתוב כמפשישם הם קשרו עצמם למעשי אבותם. על אברהם אבינו כתוב שהוא ירא אלוקים והחסד של המילדות זהו גבורה של 'זחתיאן את האלוקים' ומפילא צדי מכן 'זחתיאנה את הילדים'. זה דומה למה שעשה אברהם שכנה פונק וגם למי שאינו כן בירת בעפשישם קשרו עצמם למעשי. כל חסד הוא גבורה, ככן שמות לוח עצמם לאחריהם, קל וחומר דרגה כזו של ודף צדקה וחסד.

החסד שלו היה בדרגה של מסירות נפש לזולת. ער כדי שלא יוכל להיות של ודף צדקה בראותו צערו של אדם. מהיכן נטלים כזו גבורה של אדם על ליבו.

מבאר בספרים כמה גדולה הגבורה של 'סומך נופלים'. זה לא רק לעזור למי שנפל, אלא להסתייג של פער, ולזה צריך כוחות עצומים. והוא ספך שלא יתו נופלים, לא היחיד ולא הציבור.

ויאבדו כלי מלחמה, אבדנו את הגבורה והכלים שבהם נלחמים נגד כוח הרע נגד הגיטום. בכבודה זו נלחמים נגד האומות. איהו גיבור הכושב את יצרו. הקדושה של היהודי הזה מי ויכל לשער. לאחר סתירת הרבנית והצניעות ע"ה אלוהי אלהי כהלויים יש שמור על הענינים שלי. אנשים לא הבינו מה הוא אומר, עד שהוא ביאר של מיה לא היה הולך ברחוב אלא לאחר שהיה ברקה ומצאה שהוא יכול לעבור לחילה לא ייכשל.

איו דרגה של הנעלבים ואינם עולים, שושנים חפרתם ואינם משיבים. כל איזה נעז שבידו הוא לא שמר זאת, הוא התעלם מה לגמרי. איו קייט 'הלא משנאי ד' אשאנ ובתקומתו אהוקטש'. אך שאבד הוא היה כולו רחמים, ללא שום עצב. כמו שאבד אמר על הגר"י. כולו רכות. לא רק לא ישיב למחורפו, אלא שיבא אותם עד דעור. אין ידע בדיעה ברורה כמה הוא שיבא כל אחד מאנו שפעלו נגדו, והוא עשה זאת תוך אמונה באמת באותם שבהים.

זהו איך נפלו גיבורים שהם הכלי מלחמה. החילונים אומרים 'שוריון בנטל', כביכול הם נשאבים בנטל של הקנן על עם ישראל, הם דורשים בנטל, וכי הם נשאבים בנטל? הם מניגים על עם ישראל? הכלי מלחמה שמוניגים על כלל ישראל הם רק בני התורה. לראבוננו, ישנה עמל שורשים שאולי הם - החילונים אולי עושים משהו להנגותו, ומכך יש להם כוח לדרשה עליהם לשיורין בנטל. צריך לדעת שיש לאדם עושים כלום, הכל זה רק בגלל הגבורים והכלי מלחמה

הוא פעל מכוח מלחמה של תורה, בעומק הענין והיגיעה, הכוח זה הגיטום זה להילחם בהם עם מלחמה של תורה. רבי שמואל, הלב של כלל ישראל, לחם מלחמה של תורה עבור כל יחיד. הוא לחם את כל המלחמות רק בגלל סיבה אחת - בשביל התורה. בער בו שלא תיחלש התורה או היהדות. בער בו שאף יד לא תפגע בגבורה שצדו של אדם. שאל ילד לא היה בסכנה ועבור הדברים הללו הוא נלחם מול כל הרשעים - ונלחם עמם בכוח התורה

איך נפלו גיבורים. חסד זה גם גבורה. החסד שלו היה בדרגה של מסירות נפש לזולת, עד שלא יכל להיות שול ורעו בראותו צערו של אדם. מהיכן נטלים כזו גבורה להרגיש בליבו את הכאב של כל אחד; לישא משא כל אדם על ליבו

כמה חיות הוא הורים לכלל ישראל בתורתו. כמה חיות נתן לכלל ישראל בעבודת ד' שלו. הלב הרגיש שחש בבעיות התורה של כל יחיד ושל הרבים. עוד בטרם שהיחיד הרגיש בצרה הוא כבר הרגיש זאת

שלו לומי התורה. זה לא שגם אנו משתתפים במלחמה, אלא רק אנחנו אלו שמנהלים את המלחמה. מה מציל את עם ישראל מהמלחמה מעו? והצבא? רק אלו שיושיבם בבית מדרש מצילים את עם ישראל. והוא זה שהיה בראש המערכה, ועל זה אנחנו אומרים שאבדנו את הכלי מלחמה. רח"ל אבדנו את הכלי מלחמה. כפשוטו להעביר תולדות ארץ ישראל מהגויים. אבדנו זכויות לנצח במלחמה, אבדנו את הכלי מלחמה עצמם.

כל זה נבע מהגבורה שלו ביגיעת התורה. העמל שלו היה ללא גבול ושיועו. היה אפשר למצוא אותו לפעמים ביום ראשון עם השטריימל, שזהו עדיין לא חזר לביתו ממוצאי שבת והיה כל הזמן במדרש. עמל לילות שלמים בתורה וכתב הידיעה תורה ללא הרף, עמל ועוד פעם עמל כל הזמן ביגיעה עצומה.

ולעצמו כלום. אין לו אשה אין לו ילדים, ולמרות זאת היה בבור שחוק דים שהיה, התורה כלל המלחמה של כלל ישראל.

ההתעוררות שצריכה לצאת מההפסד זה לחזק את הדיים בתורה, לחזק את היגיעה שלו בתורה, לחזק את העמל שלטו בתורה, את האהבה שלו לתורה, שלא נהיה קוטפים מלוח על ישיה שיהיה אצלנו שלא נלא לחזור על המלחמה וללמוד וללמד לתלמידים. עם זה נזקק את אחיותו בלוחות נחוריק קצת את מה שאבדנו בקשה סליוקם של צדיקים יתר משכירת הלוחות.

הקבי"ה יעור שיהיה מלך ישר על כלל ישראל, איו, הלא כמעט אי אפשר לומר שיהיה מלך ישר על המשפחה מלבד האחים הגדולים שלו. שיהיה מלך ישר על התלמידים שלו, שיהיה מלך ישר על כלל ישראל שיוחיו ליהנות שבו בתורה, עד ומלאה הארץ דעה את ד' וכל המות נלצח ומוח ד' אלוקים דמעה מעל כל פנים ונאמר אמן.